

اقتصاد دریامحور

مبانی، چالش ها و رویکردها

مصطفی حسین آبادی

معاون توسعه دریامحور امور آمایش و توسعه منطقه ای سازمان برنامه و بودجه کشور

بهار ۱۴۰۵

طرح مسئله و اسناد فرادست

مفهوم اقتصاد دریامحور و اهمیت آن

وضعیت کلی ایران در اقتصاد دریامحور

اقدامات صورت گرفته

طرح مسئله و مرور اسناد مرتبط فرادست

- ایران با داشتن **۵۸۰۰ کیلومتر نوار ساحلی جنوبی و شمالی** (۴۰ درصد مرزهای کشور) **کشوری دریایی** محسوب می شود؛
 - تنها **حدود ۵ درصد** سواحل کشور مربوط به محدوده های شهری و روستایی و تأسیسات بندری و نظامی است
 - هفت استان ساحلی ایران با دارا بودن **۲۵ درصد از مساحت کشور حدود ۱۲ درصد از جمعیت کشور** را در خود جای داده است.
 - سهم ایران از اقتصاد دریایی جهانی در حدود **۰.۰۵ درصد** بر آورد می شود با وجود سهم **یک درصد** از جمعیت جهان و **۱.۲ درصد**
- از مساحت خشکی های جهان و داشتن مرز اقیانوسی**
- الگوی توسعه کشور **خشکی محور** بدون توجه به مزیت های آبی و دریایی
 - اجتناب ناپذیری **تغییر پارادایم توسعه** از مناطق مرکزی کشور به سمت بهره گیری از ظرفیتهای دریا، کرانه و پسرانه آبهای آزاد و

جزایر

□ تمرکز نامتوازن جمعیت در فلات مرکزی

□ استقرار صنایع آب بر در مناطق کم آب

□ ۷۰ شهر کشور در ۱۰ استان پهنه مرکزی کشور مواجه با تنش آبی

□ حدود ۱۱ درصد پهنه سرزمینی کشور درگیر پدیده **فرونشست**

□ عقب ماندگی توسعه سواحل مکران

□ پروژه های انتقال آب از دریا با مشکلات مالی و محیط زیستی

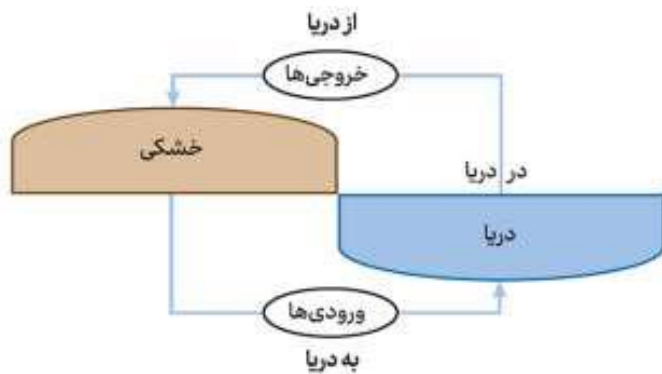
- راهبرد ۲۰ سند ملی آمایش سرزمین و سیاستهای ذیل آن (تأکید بر افزایش جمعیت و توسعه فعالیت در جزایر و سواحل جنوبی)
- برنامه هفتم توسعه: فصل ۱۲ (گذر و اقتصاد دریامحور) – ضرورت استقرار **۸٪ جمعیت کشور (حدود ۷ میلیون نفر)** در سواحل جنوبی کشور و رشد **سالانه اقتصاد دریامحور ۱۶ درصد**
- سیاستهای کلی توسعه دریامحور (رشد اقتصاد دریامحور **۲ برابر رشد اقتصادی کشور**) مصوب ۱۴۰۲
- برنامه جامع تحقق سیاستهای کلی توسعه دریامحور – مصوبه هیأت وزیران ۱۴۰۳
- اسناد آمایش استانهای ساحلی کشور
- آیین نامه اجرایی سازی آمایش سرزمین ۱۴۰۴ (ممنوعیت صدور مجوز برای صنایع آب بر و انرژی بر جدید در مناطقی غیر از **سواحل جنوبی**)

مفاهیم و کلیات اقتصاد دریامحور

- کمیسیون اروپا: اقتصاد آبی به تمام فعالیت های اقتصادی مربوط به اقیانوس ها، دریاها و سواحل اطلاق می شود.
- بانک جهانی: **استفاده پایدار** از منابع اقیانوس برای رشد اقتصادی، بهبود معیشت و ایجاد اشتغال در حالی که سلامت اقیانوس حفظ می شود.
- سازمان ملل: اقتصاد آبی شامل طیف وسیعی از بخشهای اقتصادی و سیاستهای مرتبط است که تعیین میکند آیا استفاده از منابع اقیانوسی **پایدار** است یا خیر.
- OECD: اقتصاد اقیانوسی به فعالیت های اقتصادی صنایع مبتنی بر اقیانوس و همچنین دارایی ها، کالاها و خدمات ارائه شده توسط اکوسیستم های دریایی اشاره دارد.
- **تعریف برگزیده اقتصاد دریا:** فعالیتهای اقتصادی که در دریا صورت می پذیرد، از دریا خروجی گرفته یا کالا و خدمات به دریا عرضه میکند.

- **۴۰ درصد جمعیت جهان** در محدوده ۱۰۰ کیلومتری دریا
- قرارگیری ۶۰ درصد شهرهای بالای **۶ میلیون نفر** در سواحل دریا و یا در نزدیکی سواحل
- سهم **۹۰ درصدی** تجارت جهانی از طریق دریا
- ایجاد چهار شغل جدید به ازای ایجاد یک شغل در بخش اقتصاد دریا
- تولید حدود **۳۵ درصد** نفت خام تا سال ۲۰۲۵ در دریا
- سهم متوسط **۹ درصد** بخش دریایی جهان در تولید ناخالص داخلی جهان

پرجمعیت ترین شهرهای جهان (۲۰۱۹)

رتبه	نام شهر	جمعیت	مساحت (کیلومتر مربع)	تخمین تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۰ (میلیارد دلار)	ساحلی/بندری
۱	توکیو	۳۸۵۰۵۰۰۰	۸۲۲۳	۱۶۰۲	✓
۲	جاکارتا	۳۴۳۶۵۰۰۰	۳۳۶۷	۲۵۳	✓
۳	دهلی	۲۸۱۲۵۰۰۰	۲۲۴۰	۲۲۹	
۴	بمبئی	۲۳۶۴۵۰۰۰	۸۸۱	۳۰۰	✓
۵	شانگهای	۲۲۱۲۵۰۰۰	۴۰۱۵	۳۶۰	✓
۶	نیویورک	۲۱۰۴۵۰۰۰	۱۱۸۷۵	۱۵۶۱	✓
۷	مکزیکوسیتی	۲۰۳۹۵۰۰۰	۲۳۷۰	۶۰۸	
۸	سائوپائولو	۲۰۱۳۵۰۰۰	۳۰۴۳	۴۱۱	✓
۹	داکا	۱۸۵۹۵۰۰۰	۴۵۳	۱۲۶	✓
۱۰	لوس آنجلس	۱۵۴۴۰۰۰۰	۶۲۹۹	۸۸۶	✓
۱۱	کلکته	۱۵۲۱۵۰۰۰	۱۳۴۷	۲۲۴	✓
۱۲	بوئنس آیرس	۱۵۱۳۰۰۰۰	۳۲۱۲	۴۱۶	✓
۱۳	لاگوس	۱۴۶۳۰۰۰۰	۱۹۴۳	۷۶	✓
۱۴	کراچی	۱۳۴۷۰۰۰۰	۱۰۳۶	۱۲۷	✓
۱۵	ریودونانیرو	۱۲۰۷۰۰۰۰	۱۹۱۷	۲۵۶	✓

فهرست پرجمعیت ترین شهرهای کشور (۱۳۹۵)

رتبه	شهر	استان	جمعیت
۱	تهران	تهران	۸۰۶۹۳۰۷۰۶
۲	مشهد	خراسان رضوی	۳۰۰۰۱۰۱۸۴
۳	اصفهان	اصفهان	۱۰۹۶۱۰۲۶۰
۴	کرج	البرز	۱۰۵۹۲۰۴۹۲
۵	شیراز	فارس	۱۰۵۶۵۰۵۷۲
۶	تبریز	آذربایجان شرقی	۱۰۵۵۸۰۶۹۳
۷	قم	قم	۱۰۲۰۱۰۱۵۸
۸	اهواز	خوزستان	۱۰۱۸۴۰۷۸۸
۹	کرمانشاه	کرمانشاه	۹۴۶۰۶۵۱
۱۰	ارومیه	آذربایجان غربی	۷۳۶۰۲۲۴
۱۱	رشت	گیلان	۶۷۹۰۹۹۵
۱۲	زاهدان	سیستان و بلوچستان	۵۸۷۰۷۳۰
۱۳	همدان	همدان	۵۵۴۰۴۰۶
۱۴	کرمان	کرمان	۵۳۷۰۷۱۸
۱۵	یزد	یزد	۵۲۹۰۶۷۳
۱۶	اردبیل	اردبیل	۵۲۹۰۳۷۴
۱۷	بندرعباس	هرمزگان	۵۲۶۰۶۴۸
۱۸	اراک	مرکزی	۵۲۰۰۹۴۴
۱۹	اسلامشهر	تهران	۴۴۸۰۱۲۹
۲۰	زنجان	زنجان	۴۳۰۰۸۷۱

وضعیت کلی ایران در اقتصاد دریامحور

واحد	درصد	میلیون نفر	درصد	کیلومتر	درصد	درصد	درصد
مرجع سال داده	۱۳۹۹	۱۴۰۱	۱۴۰۱۱	۱۴۰۳	۱۴۰۳	۱۳۹۹	۱۳۹۹
	مساحت	جمعیت	جمعیت	طول خط ساحلی	طول خط ساحلی	تولید ناخالص داخلی	تولید ناخالص داخلی بدون نفت
مازندران	۱.۵	۳.۳۸۹	۴	۴۷۵	۸.۲	۳.۱۴	۳.۶۶
گیلان	۰.۹	۲.۵۶۶	۳	۲۹۳	۵	۲.۰۵	۲.۳۹
گلستان	۱.۳	۱.۹۸۸	۲.۳	۹۰	۱.۶	۱.۱۱	۱.۳
استان های شمالی	۳.۷	۷.۹۴۳	۹.۳	۸۵۸	۱۴.۸	۶.۳	۷.۳۵
خوزستان	۴	۵.۰۳۵	۵.۹	۱۲۱۸	۲۱	۱۳.۹۲	۵.۸۲
بوشهر	۱.۴	۱.۲۵۳	۱.۵	۹۳۷	۱۶.۲	۵.۳۷	۵.۷۴
هرمزگان	۴.۴	۱.۹۶۲	۲.۳	۲۲۳۸	۳۸.۶	۲.۶۴	۲.۳۵
سیستان و بلوچستان	۱۱.۲	۳.۱۵۰	۳.۷	۵۴۱	۹.۳	۱.۳۴	۱.۵۷
استان های جنوبی	۲۱	۱۱.۴۰۰	۱۳.۴	۴۹۰۰	۸۵.۲	۲۳.۲۷	۱۵.۴۸
استان های ساحلی	۲۴.۷	۱۹.۳۴۳	۲۲.۷	۵۸۰۰	۱۰۰	۲۹.۵۷	۲۲.۸۳
کل کشور	۱۰۰	۸۴.۷۰۰	۱۰۰	۵۸۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

□ سهم حدود ۲ تا ۴ درصدی اقتصاد دریامحور از تولید ناخالص ملی در مقایسه با سهم ۵۰ درصدی برخی کشورها همچون چین و

ویتنام

□ سهم ۳ درصدی از اشتغال کشور

□ سهم ۰.۰۵ درصد ایران از اقتصاد دریامحور جهانی

□ سهم نیم درصدی در آبرزی پروری با رتبه ۲۳ جهانی

□ سهم ۰.۰۳ درصدی از کشتی سازی جهانی

□ عملکرد تخلیه و بارگیری بنادر کشور در حدود **۱۵۰ میلیون تن** با وجود ظرفیت اسمی **۲۹۵ میلیون تن**

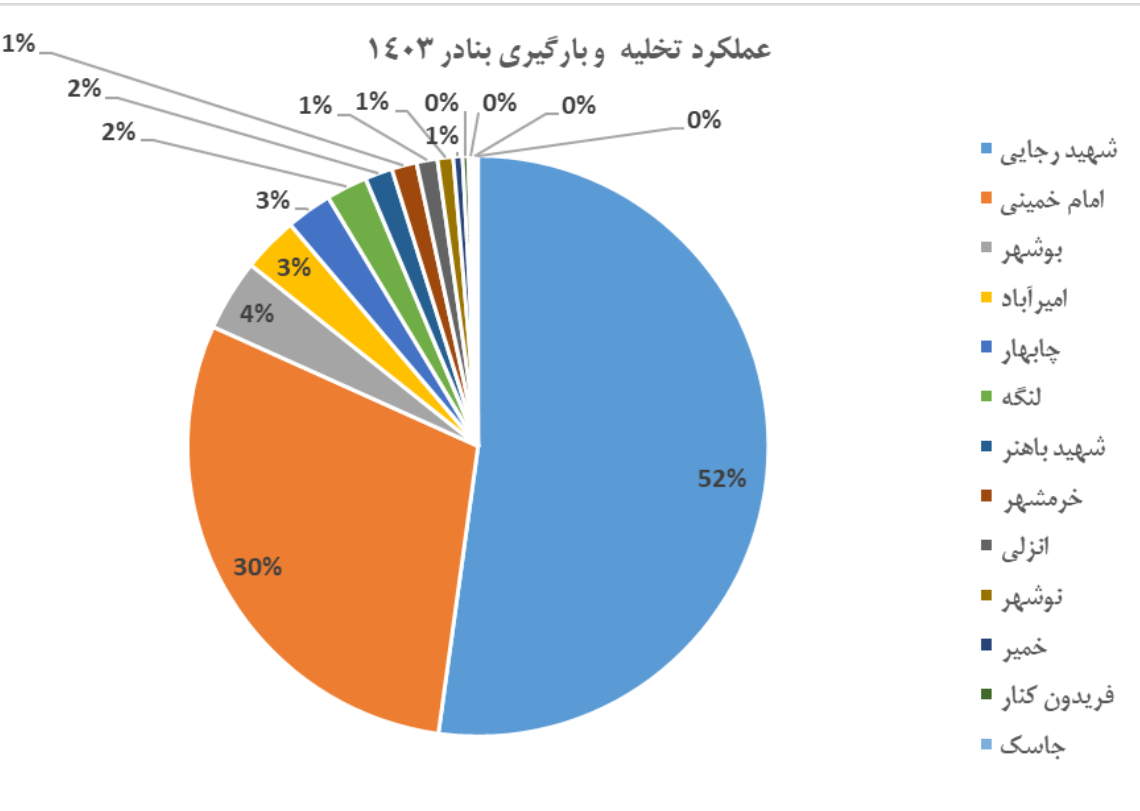
□ عملکرد کانتیری بنادر حدود **۳ میلیون TEU** با وجود ظرفیت **۹ میلیون TEU** بنادر کشور

□ سهم **۹۵ درصدی بنادر جنوبی** کشور از تجارت دریایی

□ سهم **۸۰ درصدی بندر شهید رجایی و امام خمینی** از تجارت دریایی

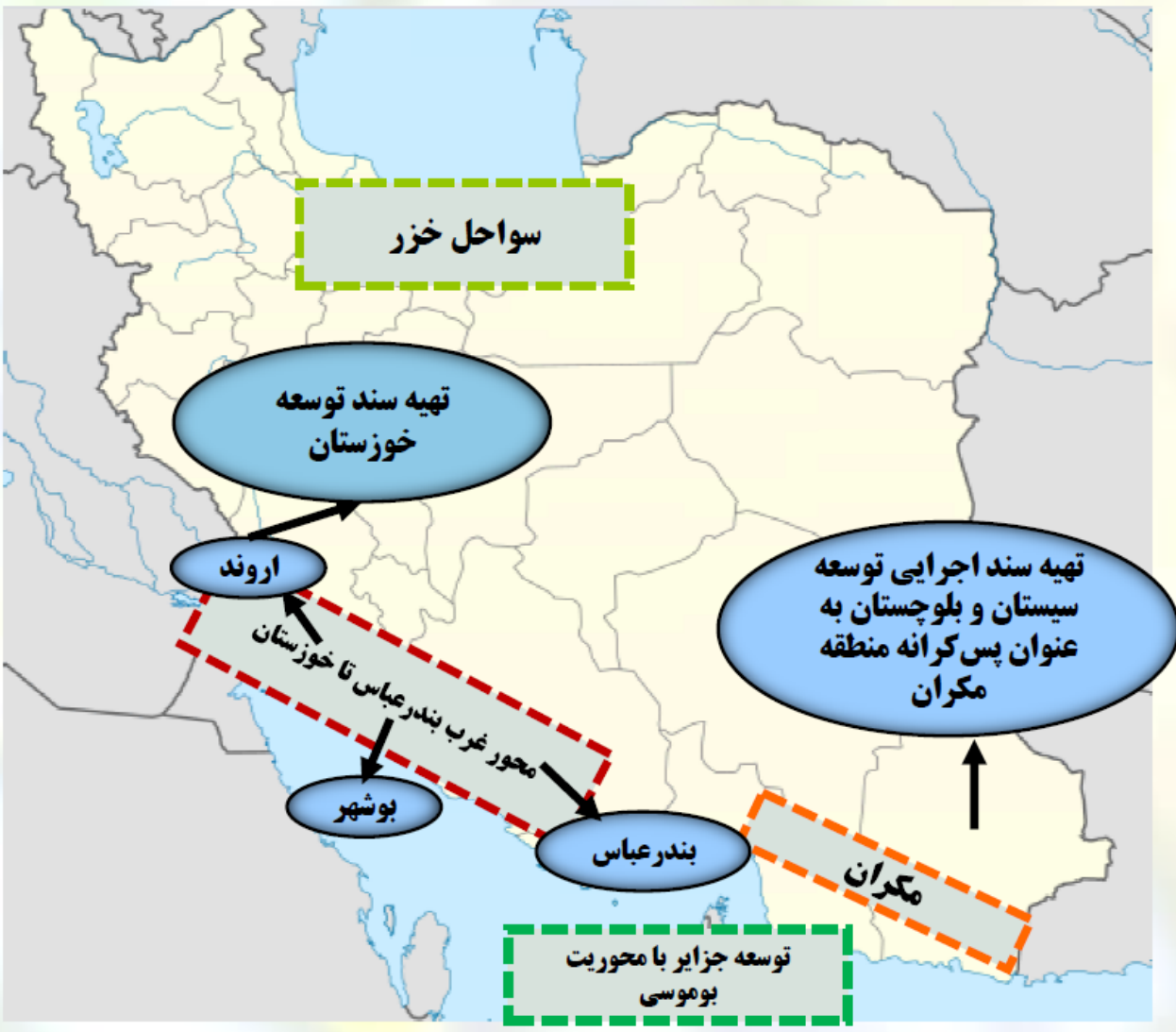
□ سهم **۸۰ درصدی بندر شهید رجایی** از کالای کانتیری

□ ظرفیت جابجایی **۲۵ میلیون مسافر (۹۵ درصد قشم و بندرعباس)**

- ضعف حکمرانی و تعدد نهادهای تصمیم گیر
- ضعف ساختار لجستیک (رتبه شاخص عملکرد لجستیک ایران LPI برابر ۱۲۳ و امارات ۷)
- نبود حسابهای اقماری و نظام آماری دقیق برای اقتصاد دریامحور
- توسعه نامتوازن سواحل شمال و جنوب به ویژه مکران
- تحریم ها و محدودیت های حمل و نقل دریایی
- سهم ناچیز از بانکرینگ دریایی در خلیج فارس با وجود ظرفیت مصرف ۳۰ میلیون تن سوخت کشتی در خلیج فارس
- چالش محیط زیستی پسروی دریای خزر
- عدم استفاده از ظرفیت کریدور شمال - جنوب

اقدامات صورت گرفته

۱- تصویب برنامه توسعه زیرساختهای منطقه مکران

۲- تصویب سند اجرایی توسعه استان سیستان و بلوچستان در

هیات دولت

۳- برنامه توسعه استان خوزستان

۴- تصویب سند توسعه منطقه اروند

۴- برنامه توسعه جزایر جنوب با محوریت بوموسی

۵- تدوین برنامه اقدام ملی سازگاری با نوسانات دریای خزر

۶- بازنگری برنامه جامع توسعه دریامحور

۷- طرح توسعه بنادر خشک

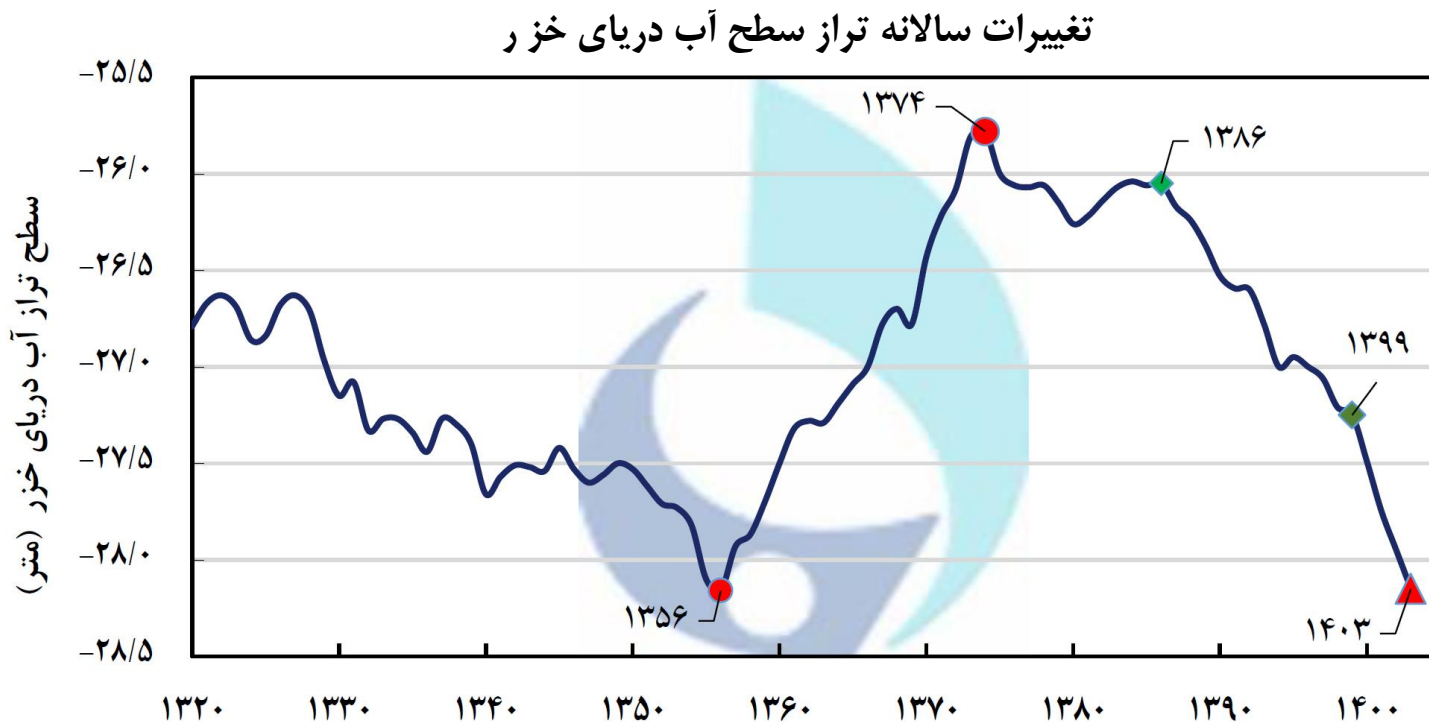
۸- حسابهای اقماری اقتصاد دریامحور با مرکز آمار

برنامه سازگاری با نوسانات حدی آب دریای خزر

□ کاهش تراز آب دریای خزر از سال ۱۳۷۴ به میزان ۲۴۰ سانتی متر و ۹۰ سانتی متر آن طی چهار اخیر

□ تراز فعلی آب دریای حدود ۲۸- متر

□ علل کاهش تراز: کاهش ورودی ولگا و افزایش دما به دلیل تغییرات اقلیمی

دولت مکلف است در راستای پایدار نمودن شرایط دریای خزر مطالعات، تمهیدات و اقدامات لازم را انجام دهد.

بند (ح) ماده (۴۰) قانون برنامه هفتم پیشرفت (۱۴۰۳-۱۴۰۷)

ساختار اجرایی

اقدامات

سازمان برنامه و بودجه کشور
 ابلاغ تکالیف دستگاه ها
 دستگاهها و وزارتخانه‌های مرتبط *
 سازوکار عملیاتی و برنامه‌ریزی اقدامات
 شورای عالی آمایش کشور
 تدوین نظام ارزیابی و نظارت با همکاری وزارت نیرو

تمهیدات

شورای عالی آمایش کشور
 تبیین ساختار و تکالیف دستگاه‌های مرتبط با
 دریای خزر

مطالعات

وزارت نیرو
 انجام مطالعات کمی و کیفی
 در دریای خزر

۱- تدوین برنامه اقدام ملی سازگاری با نوسانات آب دریای خزر

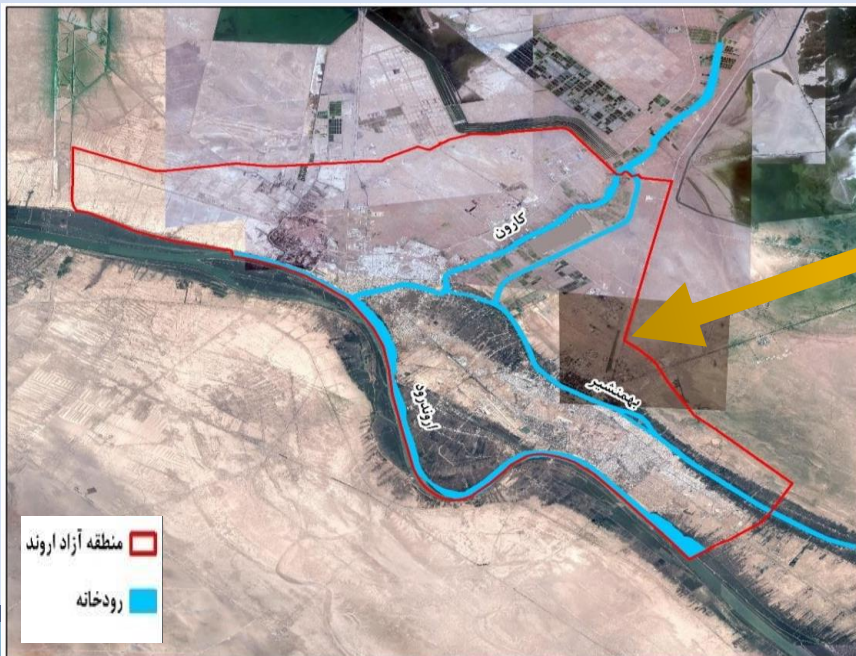
۲- تدوین پیش نویس مصوبه هیات وزیران با هدف صیانت از اراضی مستحدث ساحلی حاصل از پسروی آب دریای خزر

برنامه توسعه منطقه اروند

- ویژگی های منطقه اروند:**
- کل محور اروندرود ۹۴ کیلومتر است که ۳۵ کیلومتر آن در فصل مشترک منطقه آزاد اروند و منطقه اروند است.
 - منطقه آزاد اروند هشت درصد مساحت کل منطقه اروند و ۹۰ درصد جمعیت منطقه اروند را شامل می شود.
 - وجود تنها جزیره مسکونی بین رودخانه ای با جمعیت ۷ هزار نفر.
 - سه بندر خرمشهر، آبادان و اروندکنار در این منطقه قرار دارند.
 - سرمایه گذاری های عظیم در حاشیه رودخانه در صنایع پالایش نفت و بندر

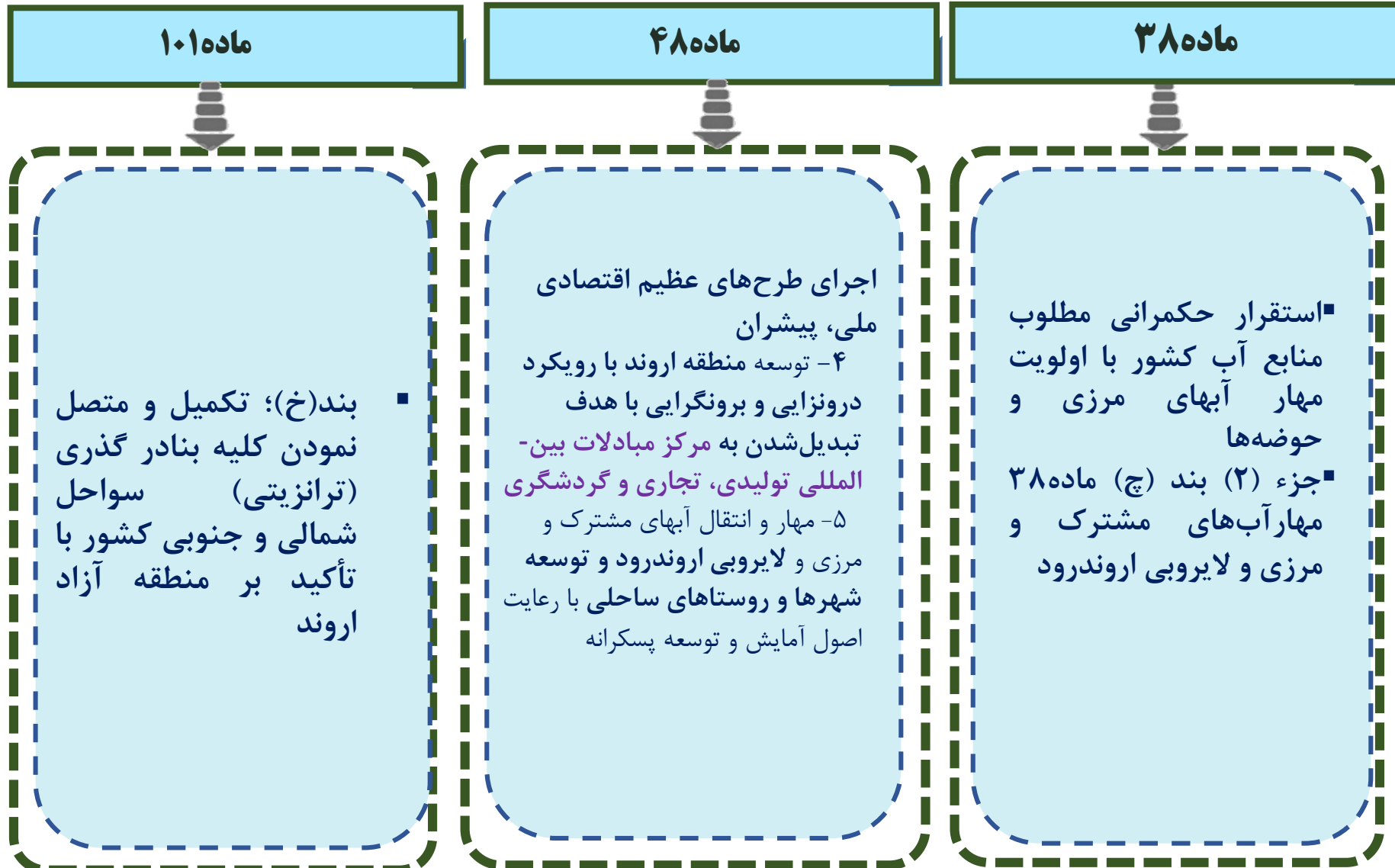

منطقه اروند شامل دو شهرستان خرمشهر و آبادان است.

شهرستان آبادان با وسعت حدود ۲۵۳۸ کیلومتر مربع معادل ۳/۹ درصد مساحت استان و ۵۲ درصد مساحت منطقه را دارد. این شهرستان دارای ۳ مرکز شهری (آبادان و اروندکنار و چوئبده)، ۲ بخش، ۶ دهستان و ۸۱ آبادی دارای سکنه و ۴۹ آبادی خالی از سکنه است.

شهرستان خرمشهر با وسعت حدود ۲۲۹۸ کیلومتر مربع معادل ۳/۶ درصد مساحت استان و ۴۸ درصد مساحت منطقه را دارد. این شهرستان دارای ۲ مرکز شهری (خرمشهر و مینوشهر)، ۴ بخش، ۴ دهستان و ۷۲ آبادی دارای سکنه و ۶۶ آبادی خالی از سکنه است.

وجود دایک مرزی

رسوب گذاری و فرسایش سواحل اروند رود

عدم پهلو گیری کشتی های بزرگ به دلیل وجود اجسام مغروقه

کمبود زیرساختهای گردشگری

شوری آب رودخانه به دلیل همجواری با خلیج فارس و جزر و مدی بودن

ضعف در شبکه حمل و نقل جاده ای و ریلی و نبود امکانات لجستیکی مدرن

پوشش ناقص شبکه های جمع آوری و تاسیسات فاضلاب شهری

معضل دفع آب های سطحی و نامناسب بودن کیفیت و ناکافی بودن کمیت آب شرب

عدم بهره گیری مطلوب از مزیت های استراتژیک و موقعیت ژئوپلیتیکی منطقه در زمینه تجارت و بازرگانی

پروژه های مرتبط با توسعه اروند رود

تعداد کل پروژه ها: ۸ پروژه

کل اعتبار مورد نیاز برای اجرای پروژه ها: **۷۱,۴۴۱ میلیارد ریال**

سهم سازمان منطقه آزاد اروند: **۳۷,۲۴۱ میلیارد ریال**

سهم سازمان بنادر و دریانوردی: **۳۰,۷۰۰ میلیارد ریال لایروبی اروند**

سهم سازمان برنامه و بودجه کشور: **۳۵۰۰ میلیارد ریال**

پروژه های پسرانه اروند

تعداد کل پروژه ها: ۱۱ پروژه

کل اعتبار مورد نیاز برای اجرای پروژه ها: **۲۲۲,۳۵۰ میلیارد ریال**

مجموع اعتبار پیش بینی شده در سال ۱۴۰۴: **۳۸,۲۸۵ میلیارد ریال**

مجموع اعتبار پیش بینی شده در سال های بعد (بودجه سنواتی و ردیف های خاص) با فرض ۱۵ درصد رشد سالانه: **۱۴۴,۷۳۵ میلیارد ریال**

مجموع بودجه پیش بینی شده برای پروژه های پسرانه تا پایان دولت چهاردهم: **۱۸۳,۰۳۸ میلیارد ریال**

کل اعتبار مورد نیاز برای تکمیل پروژه ها براساس فهرست بهای ۱۴۰۴ تا پایان سال ۱۴۰۷: **۳۰ همت**

نیازمند مشارکت و همکاری شرکت ملی نفت ایران

کسری بودجه برای تکمیل همه پروژه ها تا پایان دولت چهاردهم: **۳۹,۳۱۲ میلیارد ریال**

سپاس از توجه شما